

Beszámoló Vargyas Lajos nyugatnémetországi tanulmányútjáról

Tanulmányutam a Deutsches Volksliedarchiv (Freiburg im Breisgau) meghívására és ösztöndíjával vált lehetségessé. Ez a meghívás korábbi együttműködésünk következménye volt. Magam is több ízben fordultam kérdéssel a freiburgiakhoz, ha német ballada-adatokra volt szükségem, s ők is fordultak hozzám hasonló magyar vonatkozású kérdésekkel. Ennek következtében meg is állapodtunk, hogy rendszeresen beledolgozom a magyar anyagot nagy kiadványuknak, a John Meier által megindított „Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien”-nek összehasonlító apparátusába. Ilyen módon került sor 1958. február 26-án a megtisztelő meghívásra, amelyet ugyanazon év szeptember 18. és október 21. közt sikerült is megvalósítani.

Utam legfőbb célja az volt, hogy összehasonlító ballada-kutatásaimhoz átnézhessen az ott felhalmozott anyagot, másodszorban a gyűjtemény zenei részét is megismerjem, s nem utolsóként egy ilyen nagy intézmény szervezetét, népköltészeti katalógizálásának módszerét tanulmányozzam. A tanulságok könnyebb előadása végett az utóbbival kezdem.

Az Archivumot John Meier alapította a maga népköltészeti, elsősorban balladakutatásai számára. Ennek megfelelően a szöveg volt a rendszerezés alapja. Minden népdal, akár volt feljegyzett dallama, akár nem, szövegkategoriók szerint került a megfelelő csoportba. Minthogy a feldolgozás a balladákkal vette kezdetét, ezt a műfajt rendezték először teljes terjedelmében, sok műfaj anyaga egyelőre részletes osztályozás nélkül maradt.

A balladák és egyes népdalkategoriók is, mint a katonadalok, népszokások dalai stb., Erk-Böhme nagy összefoglaló gyűjteménye alapján kerültek típus-csoportokba, az ottani típuszámok sorrendjében. Olyan szövegek pedig, amelyek hiányoznak ebből a nagy kiadványból, az egyes műfajok Erk-Böhme-beli római számával, s kezdősoruk betűszerinti sorrendjében vannak elrendezve. Ez az elv jogosult, amíg az új nagy összkiadás befejezve nincs, mert addig Erk-Böhme az egyetlen összefoglaló áttekintés a német népköltészet egészéről, amelyhez minden kutatás igazodik.

A kiadás munkája természetesen már nem ragaszkodik elődje sorrendjéhez, s az eddig megjelent 78 szám teljesen új típus-sorrendet alakított ki. Ezeknek a balladának anyaga már a D. Vlr. sorszáma alatt található.

Az egyes típusok úgynevezett „Arbeitsmappe”-iben együtt van minden kéz-

iratos, illetve régi ponyva-változat, azonban már a kinyomtatott anyag nem teljesen; azt a feldolgozásnál közvetlenül a könyvekből használják fel, — de van egy katalógusuk minden típus publikált változatairól is. (Ennek ellenére ez a rendszer nem könnyíti meg az áttekintést.) Ugyanitt vannak felhalmozva az illető szöveg idegen nyelvű változatai is (vagy csak eredeti nyelven, vagy fordításban is, illetve német kivonattal együtt). Elvileg minden olyan idegen kiadvány vonatkozó anyagának, amely már feldolgozásra került az Archivumban, benne kell lennie az illető német szöveg dossziéjában. Gyakorlatilag azonban ez csak a feldolgozott, illetve feldolgozás alatt levő számoknál történt meg maradék nélkül.

Amint látjuk, egyelőre ez az elrendezés nem is kísérelte meg a népköltészet egészének, különösen a lírai népdaloknak tudományos rendszerezését, csak a balladánál valósít meg egyfajta tipológiát bizonyos összefüggő csoportok kialakításával, ezt is csak a legutolsó időkben. (John Meier életében az ő tetszése szabta meg a sorrendet, aszerint, hogy melyik balladához fűzte különösebb tudományos érdeklődés.) Ugyanekkor a zenei rendszerezésnek egyelőre lehetősége sem látszik, mivel a dallamok a hozzájuk tartozó különböző szövegekkel együtt szétszórva foglalnak helyet a rendszerben, s zenei szempontok szerint áttekinthetetlenek. Persze, mi is hasonlóképp jártunk el a magunk népdal-rendszerezésében, csak éppen fordítva: dallamok szerint rendeztünk, s a szövegek vannak áttekinthetetlenül szétszórva a hozzájuk tartozó dallamokkal együtt; a külön szövegkatasztert pedig egyelőre csak elkezdttük, s mielőtt teljesen összehordtuk volna anyagát, s leraktuk volna végleges elvi alapjait, már be is szüntettük munkálatait. Előnyünk mindössze annyi, hogy a zenei rendezés legalább tudományos alapokon nyugszik, és az egész anyagban meg is van valósítva, tehát minden bármikor megtalálható a teljes kiadás befejezte előtt is.

Német kartársaink a rendezés befejezetlenségén egy sor különleges katalógussal segítenek. (Kezdősorok szerinti, földrajzi, gyűjtők szerinti és hasonló kimutatásokkal, valamint a már említett és más bibliográfiai összeállításokkal.) A zenei anyag, különösen a mérhetetlen mennyiségű új dallam áttekintésére nem is tettek kísérletet. Azonban itt is készült egy-két katalóguson kívül egy igen fontos összeállítás, mely az összes középkori és XVI. századi írásos dallamforrásuk anyagát

tartalmazza (továbbá egy-két fontosabb XVII. századi kéziratos gyűjteményt is, mint például Werlin 1646-ban készült, de jobbára középkorból származó, 1200 dallamból álló gyűjteményét). Ez az anyag már hangnemek, sor- és szótagszám szerint rendezett formában áll a kutatók rendelkezésére. Minthogy az összehasonlító kutatás legtöbb és legfontosabb kérdéseire inkább ebben az anyagban találunk feleletet, semmint az újkori funkciós dalokban, ez az összeállítás némileg pótolja a teljes zenei anyag rendszerezésének hiányát, s áttekintése számomra is igen tanulságos volt.

A Deutsches Volksliedarchiv igazi jelentősége azonban balladaanyagában és a hozzátartozó összehasonlító anyagban áll. Ez nemcsak az intézmény jelenlegi vezetőjének, Erich Seemannak imponáló nyelvtudásában és olvasottságában leli magyarázatát (a nagy nyugati nyelveken és a holland-skandináv nyelveken kívül minden szláv nyelven valamint újjörögül olvas), hanem az intézet sokáig összeköttesében is; különböző országok szakembereivel állnak levelezésben, akik ki egészítik bibliográfiai adataikat és a szöveg-anyagot. Ez a körülmény jelentkezik is a D. Vlr. szédítő aranyú apparátusában, ahol valóban a teljes ismert változatosorozat vonul fel a tárgyaltnémet balladatípusok mögött. Az Archívumot és a benne folyó szellemi munkát e téren valóban vezetőszerep illeti meg a mai folklór-kutatásban.

Ennek a vezetőszerepnek tudatában is vannak a kutatók, azért keresik fel a freiburgi központot a világ minden részéből. Ottlétem alatt ketten is tanulmányozták: egy amerikai, Archer Taylor ajánlólevelével, aki egy teljes évet szándékszik ott tölteni a „Historisches Lied” tanulmányozására, s egy svéd — Moberg tanítványa —, aki a Stockholmban alapított új Skandináv Népdalarchívum számára

kívánt szervezési és katalogizálási tapasztalatokat szerezni. Ők is, hozzám hasonlóan, a legnagyobb előzékenységet tapasztalhatták az intézet egész személyzete részéről: nemcsak szervezetüket ismergették szívesen, nemcsak anyagukat bocsátották rendelkezésre, hanem a feldolgozás szellemi eredményeit is, amely anyagukhoz csatoltan áttekinthető volt. Valóban tapasztalhattam, amit az intézmény büszkén hirdet nevében: „Arbeitsstelle für internationale Volksliedforschung”-ban dolgozhattam. S ez a tudományos előzékenység emberi viszonylatokban nem kevésbé kifejezésre jutott.

Sikerült is a magyar balladákkal összefüggő teljes német balladakincset megismernem s teljesen tisztázni minden eddig felmerült német vonatkozású problémát. Nagy segítséget kaptam ezenfelül bizonyos, németekkel is közös balladaink további, különösen szláv variánsaira és elterjedésére vonatkozólag, mert ezen a téren a régi kiadványok hiánya, hozzáférhetlensége erősen nehezíti hazai kutatásainkat.

Cserében a sok előnyért összeállítottam a magyar balladák teljes jegyzékét német kartársaim számára, tartalmi kivonattal, illetve az esetleg meglevő német fordításra való utalással, s megjelöltem benne a németeknél is meglevő típusokat. Sőt megígértem, hogy hazulról megküldöm minden típusunk egy jellemző darabjának fordítását is. Így a német kutatás számára is hozzáférhetővé válik az egyedüli balladakincs, amely eddig hiányosan volt ismeretes számukra.

Tanulmányutam tehát a politikai ellentéteket áthidaló tudományos együttműködés szép és eredményes példája volt, s létrehozásáért a Deutsches Volksliedarchiv vezetőségének ezúton is szeretném kifejezni hálás köszönetemet.

Vargyas Lajos

Nemzetközi néprajzi kartográfiai konferencia

(Linz 1958. dec. 11—13.)

A Zentralstelle für den Volkskundatlas in Österreich nemzetközi néprajzi konferenciát rendezett, melynek célja az volt, hogy az egyes országok néprajzi atlaszmunkálataiban szorosabb együttműködést építsen ki, s ezen keresztül a nemzeti néprajzi kutatások perspektíváját szélesítse. A programban is hangsúlyozást nyert, hogy a kulturális jelenségek

vizsgálatában termékenyítő szempontokat hoz, ha ezek elterjedésterületéről nemcsak saját országunkban tudunk tájékozódni.

A háromnapos konferencia mintaszerű, példás rendezésében a Zentralstelle vezetőjének, Ernst Burgstaller egyetemi tanárnak gondos irányítása mellett zajlott le. A meghívott résztvevők Ausztria vala-